

נקודה למחשבה

מחשבה אקטואלית
מפרשת השבוע

פרשת משפטים

את האביון-
במצוות! המשפט -
לאלוהים הוא. את
העונש והדין לאנשים שאינם
הולכים בדרך התורה והמצוות
נותן אלוקים, והוא בלבד. אתה, אל
תתערב.

מלבד ההוראה הפרטית לדיינים יתכן

ויש כאן גם ציווי
כללי, לעם-ישראל
כולו. לעיתים אנו רואים
אדם שהנטייה הטבעית
שלנו היא להפליל אותו. אדם
שבאופן כללי מקובל כאיש
לא ישר כל-כך, ערמומי
ושקרן. כאשר מתרחש
לפנינו מקרה שנראה, על-
פניו, לא הגון, אנו עלולים

להניח שאכן, מניעיו היו פסולים. עמוק, בתוך הלב, אנו
מצדיקים את עצמנו על שפיטתנו המהירה ואומרים שגם
אם במקרה הפעם טעינו, לא קרה כלום. הוא עשה כל-כך
הרבה רע בחיים שמגיע לו לקבל מנה הגונה, גם אם
ספציפית הפעם הוא לא באמת אשם.

קוראת לנו התורה: המשפט, לאלוהים הוא.

אסור לך להחליט להפליל אדם סתם-כך, כי מגיע
לו. גם אם אתה משוכנע שעוולותיו ורשעותיו מצדיקות
ענישה כללית, אין זה בסמכותך וזה לא המקום שלך
להתערב. הנח את המשפט לאלוקים.

שמעתי פעם רעיון נפלא משמו של הגאון רבי
אביגדר נבנצל שליטי"א, רבה של ירושלים שבין

האביונים, שלנו

בתוך משפטי התורה הנלמדים בפרשת השבוע
אנו לומדים הלכה חשובה ויסודית:

וְדָל לֹא תִקְדֹר בְּרִיבוֹ: (שמות, כג, ג).

הוראה זו נאמרה לדייני המשפטים, אל תעדיפו את
המסכן והעני רק בגלל שנראה שרע לו. עליכם להתעלם
מרעשי-רקע ולדון דין אמת לאמיתו.

כמה מפתיע שכמה פסוקים אחר-כך, שוב חוזרת

התורה על הוראה שנראית
כמעט זהה: לא תִטָּה מִשְׁפֵּט
אֲבִיךָ בְּרִיבוֹ (שם, ו). אין
להטות משפט אביון. זה לא
בדיוק אותו הדבר? מה
ההבדל בין אביון לדל?

מבאר ספר החינוך על
פי המכילתא: 'ופרושו שהוא
אביון במצות, שאין במשמע

שיהא אביון בממון שאין צריך לומר שלא יטו עליו הדין
לגזול ממנו בעניו, אלא נצטוונו שאף על פי שהוא רשע לא
יאמר הדין הואיל ורשע הוא אטה עליו את הדין, כי
המשפט ברשעים לאלהים הוא ולא לך' (מצוה פה).

הפסוק הראשון מדבר על עני רגיל, אדם נטול
אמצעים כלכליים. הפסוק השני עוסק בסוג אחר של עוני.
אדם שחסרים לו מצוות, איש רשע שעומד בפני בית הדין.

יכולה להיות סיטואציה בה הדין אינו רואה נתונים
חד-משמעיים לרעת הרשע, אך בליבו הוא מרגיש שזה
לא יהיה נורא כל-כך אם הרשע ייענש גם אם במקרה
הפעם זה לא בדיוק מגיע לו. הוא כזה רשע, שזה בסדר
גמור אם הוא יקבל עונש עכשיו, גם אם במקרה אחר לא
היינו מענישים על מעשה כזה.

כאן מזהירה התורה את הדיין, אל תיקח
את הדין לעצמך! אין זה מתפקידך להעניש

החומות. המשנה באבות מורה לנו הוראה כללית: וְהוֹי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת (אבות, פרק א, משנה ו).

אנו מצווים לדון כל אחד בחיוביות, ולנסות למצוא צדדים לזכות במעשיו.

אך מה קורה כאשר אין מצב? מה נעשה כאשר הכל נראה לרעתו של הנידון?

אמר ר' אביגדר: עצור וחשוב, מי אמר שאתה צריך לדון בכלל? מדוע אתה מרגיש שאתה צריך לשפוט ולדון את רעך? מדוע זהו מקומך?

ישנו, כמובן, פירוט הלכתי, כאשר אדם מוכרח וצריך לדון, כיצד יעשה זאת כאשר הכף נוטה בבירור לחובתו של הנידון. אך השאלה המוקדמת היא, האם אתה צריך בכלל להיות זה שדון? הלא, המשפט – לאלוהים הוא. על עוולות ומעשים רעים שלא נתנה לנו ההוראה לשפוט ולדון, מביא אלוקים למשפט. איננו צריכים להתערב בכך.

•

ומתוך דיוק בלשון הפסוק, יתכן ונוכל לטעום טעם נוסף בהוראה זו.

כאשר התורה מדברת על העני בממון היא מתייחסת אליו כאל 'דל'. דל שעומד בפני עצמו.

האביון במצוות - לעומתו, אינו איש עצמאי, הוא 'אביונך'; האביון שלך, של עם-ישראל.

אדם שנקלע למצוקה כלכלית אכן עומד בפני עצמו. אין לחבריו ולעמו קשר להסתבכות הכלכלית שלו ולקושי הממוני שלו. הוא דל. הצטוונו לסייע לו, לעזור לו במצבו הקשה, אבל עניותו אינה משוייכת אלינו.

לא כן הוא האביון במצוות. שם אומרת לנו התורה כי היהודי הזה הוא 'אביונך'. האביונות שלו קשורה אליך בקשר הדוק.

מדוע? אפשר להבין זאת, בראש ובראשונה, מחמת דין הערבות ההדדית. כל ישראל ערבים זה לזה במצוות, וכאשר יהודי אחד נפל ואינו מקיים את המצוות כראוי, הרי שזו אחריות כלל-ישראלית לדאוג לכך שיכול יהיה לחזור למוטב ולקיים את דיני התורה כמצווה.

אך אפשר להבין זאת מזווית נוספת. אדם שחוטא ומדרדר, אינו עושה זאת רק מרצונו החופשי. לקהילה ולחברה בה הוא חי יש אחריות מסויימת לעובדה שהוא בחר לעזוב את הכל ולהרשיע. כמובן, אין בכך הצדקה, ועל כך אכן יעמוד למשפט בפני אלוקים, אך אנו איננו יכולים להתייחס אליו כאל זר, רשע שבחר להרשיע סתם-כך, ללא קשר אלינו. הוא אביוננו! האביונות שלו הגיעה כתוצאה מההתנהלות שלנו, והאחריות שלנו היא להוציא אותו מהמצב הזה. לא לדון אותו על העבר, לא להעניש אותו על מה שעשה עד היום, אלא לעזור לו מכאן ואילך. להעשיר במצוות את אביוני-המעשים שלנו.

ולוואי שנזכה תמיד להיות מעשירי-המצוות, ושנדע לעזור ולסייע לאלו שעדיין לא הגיעו לכך.

רוצים להעיר? להאיר? | אתר 'נקודה למחשבה • הגות ומחשבה יהודית' | nekudalemachshava.co.il
מוזמנים לפנות בטלפון: 054-849-6992

מעוניינים לקבל 'נקודה למחשבה' בכל שבוע למייל? כתבו לכתובת moshe.oppen@gmail.com